

บทที่ 3

กลุ่มสังคม

- แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มสังคม
- ความหมายของกลุ่มสังคม
- องค์ประกอบของกลุ่ม
- ประเภทของกลุ่ม
- การรวมกลุ่ม
- สาเหตุที่ทำให้บุคคลเข้ามารวมกลุ่มกัน
- การพัฒนากลุ่ม
- วิธีการทำงานกับกลุ่ม
- ความสำคัญและประโยชน์ของกลุ่มในงานพัฒนาชุมชน
- การประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสังคมกับโครงการพัฒนาชุมชน

บทที่ 3 กลุ่มสังคม

แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มสังคม

แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มสังคม จะช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์และเข้าใจความสำคัญของการมีชีวิตร่วมกันของบุคคลในสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น กลุ่มสังคมมีความสำคัญต่อบุคคลและต่อสังคมอย่างมาก กลุ่มที่สำคัญ เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อนและชุมชน จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ความคิด ค่านิยม ของบุคคล ในปัจจุบันสังคมมีลักษณะซับซ้อนและมีขนาดใหญ่ขึ้น จึงต้องมีการจัดระเบียบสังคมบนพื้นฐานหลักเหตุผลและเป้าหมายเฉพาะอย่างมากกว่าความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น ในกลุ่มครอบครัว หรือชุมชน ทำให้การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มในสังคมมีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น ความเข้าใจในกลุ่มสังคมจะทำให้มองเห็นแนวทางในการปรับปรุงและเสริมสร้างการทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ดียิ่งขึ้น

ความหมายของกลุ่มสังคม

กลุ่มสังคมหมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเข้ามารวมกันอย่างชัดเจน และความสัมพันธ์ของสมาชิกมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันมากกว่าคนภายนอกกลุ่ม

การรวมกันนั้นไม่เพียงแต่มารวมกันเฉย ๆ แต่มุ่งให้ต่างคนต่างได้รับความพอใจ ต่างมีความเข้าใจแจ่มกระจ่างในวัตถุประสงค์ของการมารวมกัน มุ่งบรรลุถึงจุดประสงค์นั้นมีความปรารถนาร่วมกันในอันที่จะแก้ไขปัญหาดัง ๆ เหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีความคิดอ่านที่จะดำเนินงานซึ่งรับรองโดยสมาชิกแห่งกลุ่มอีกด้วย กลุ่มที่เรากำลังศึกษาและที่เราสนใจเป็นกลุ่มชนิดที่อาจเรียกว่ากลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) คือเป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็กโดยมากไม่เกิน 15 คน สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเหนียวแน่นซาบซึ้ง และกลุ่มมีลักษณะถาวร เช่น กลุ่มครอบครัว

กลุ่มอาชีพ กลุ่มคณะกรรมการวัด ฯลฯ เราจะไม่พูดถึงกลุ่มใหญ่ ๆ เพราะเป็นเรื่องกว้างขวางเกินขอบเขตที่เราจะสนใจ

องค์ประกอบของกลุ่ม

เมื่อพิจารณาความหมายของกลุ่มแล้ว อาจแยกองค์ประกอบของกลุ่มออกได้ดังนี้

1. มีคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งไม่จำกัดในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา และเพศ มารวมกันหรือมาปรึกษาหารือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อที่จะแก้ไข หรือขจัดข้อขัดข้องในเรื่องนั้น หรือปัญหานั้น ๆ ให้หมดไป หรือให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของตนเองที่มีจุดมุ่งหมายเอาไว้

2. มีความสนใจร่วมกัน (Common Interest) ความสนใจร่วมกันนี้มักจะแสดงออกได้ชัดจากวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กลุ่มทุกกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาจะต้องมีวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นเป้าหมายซึ่งสมาชิกทุกคนต้องการจะให้บรรลุ เช่น กลุ่มคณะกรรมการวัด ก็มีวัตถุประสงค์ในการทนุบำรุงรักษาซ่อมแซมวัด กลุ่มครอบครัวก็ต้องดูแลให้สมาชิกทุกคนอยู่ดีมีสุข เป็นต้น ความสนใจร่วมกันนี้จะเป็แรงดึงดูดให้สมาชิกรวมกลุ่มกัน เพื่อให้รับผลประโยชน์จากความสนใจนั้น ๆ ถ้าหากกลุ่มไม่สามารถดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ได้ กลุ่มก็จะเริ่มสลายตัวแตกแยก วัตถุประสงค์ของกลุ่มนี้จะต้องเป็นวัตถุประสงค์ที่ค่อนข้างถาวร ฝูงชนมาดูฟุตบอล ไม่ถือว่าเป็นกลุ่ม เพราะมีวัตถุประสงค์ชั่วคราว เพียงมาดูกีฬา เสร็จแล้วก็แยกย้ายกลับบ้านไปโดยไม่มี ความสัมพันธ์ติดต่อกันอีก

3. มีการปฏิบัติต่อกัน (Interaction) องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดก็คือสมาชิกภายในกลุ่มนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะมีต่อบุคคลภายนอกกลุ่ม ในกลุ่มสมาชิกจะมีความรู้สึกรับรู้ต่อสมาชิกอื่น ๆ ที่ร่วมอยู่ในที่เดียวกัน และให้ความสำคัญต่อสมาชิคนั้น ๆ คามบทบาทและฐานะ การจากไปของสมาชิกเพียงคนเดียวอาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อผู้ที่

เหลืออยู่ เช่น ในกลุ่มครอบครัวหากมีเด็กไม่สบาย ก็จะทำความเดือดร้อนและไม่สบายใจต่อญาติพี่น้อง ในกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งกำลังถกเถียงกันอยู่อย่างเข้มข้น การลุกจากไปของผู้ใหญ่บ้าน อาจจะทำให้ที่ประชุมชะงักและเปลี่ยนแนวโน้มไปได้

ประเภทของกลุ่ม

เมื่อคนหลายคนมีการติดต่อสัมพันธ์กัน ก็ย่อมจะมีการรวมกันขึ้นเป็นกลุ่มในลักษณะต่าง ๆ ลักษณะของกลุ่มแต่ละชนิดนั้น ก็มีแบบแผนแห่งความสัมพันธ์ทางจิตใจและการติดต่อกันเป็นแบบฉบับที่แน่นอน ดังนั้นกลุ่มทั่ว ๆ ไป แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) เป็นกลุ่มที่มีระเบียบแบบแผน มีกฎเกณฑ์แบ่งความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกเป็นที่แน่นอน มีลักษณะถาวร กลุ่มเหล่านี้มักเกิดขึ้น โดยบุคคลภายนอกหรือโดยกฎหมาย เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน

2. กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) เป็นกลุ่มที่ไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่มีกฎเกณฑ์เหมือนกับกลุ่มแรก เป็นกลุ่มซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและความต้องการของสมาชิกเอง ตัวอย่างเช่น กลุ่มเพื่อนเล่น กลุ่มสันตนาการ กลุ่มทำงานระหว่างเพื่อนฝูง ครอบครัว

เมื่อชุมชนเจริญขึ้นมา กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะรวมตัวกันเองมากขึ้น เพื่อเป็นผลประโยชน์ของผู้เป็นสมาชิก จึงเกิดเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มการปกครองภายในชุมชน กลุ่มสำหรับบริการด้านสังคมและด้านสันตนาการ อันเป็นส่วนประกอบของชีวิต เมื่อชุมชนเจริญขึ้นเต็มที่ กลุ่มเหล่านี้ก็จะเข้าไปในรูปสโมสร สมาคมต่าง ๆ ที่เคยสนองความต้องการทั้งในด้านอาชีพและความต้องการทางด้านสังคมของผู้เป็นสมาชิก

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

เราทราบแล้วว่า ลักษณะที่สำคัญยิ่งของกลุ่มก็คือ ปฏิบัติการที่สมาชิกของกลุ่มนั้นมีต่อกัน สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใดอย่างหนึ่ง และยิ่งสมาชิกแต่ละคนมีความรู้สึกเห็นความสำคัญของสมาชิกคนอื่น ๆ มาก ก็แสดงว่า กลุ่มนั้นได้เติบโตและพัฒนาแล้ว แต่ถ้าหากสมาชิกกลุ่มมีการติดต่อกันน้อย ก็ย่อมแสดงว่ากลุ่มนั้นมีพลังน้อย

เรื่องความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นเรื่องยุ่งยากมาก เพราะแต่ละคนมักจะมีแรงผลักดันและมูลเหตุจูงใจแตกต่างกันในการที่เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม มีความต้องการจากกลุ่มแตกต่างกันทั้งในทางจิตใจและอื่น ๆ ทุกคนต่างก็มีประสบการณ์ของกลุ่มตนมาก่อนทั้งนั้น การแสดงออกของพฤติกรรมของสมาชิกมักจะเป็นไปในแบบเดียวกับที่เขาประสบมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ของกลุ่มครอบครัว การแข่งขันกัน การพึ่งคนอื่นอยู่เรื่อยไป ปมด้อยหรือความรู้สึกว่าไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรม ความต้องการ ความสนใจหรือรางวัล และอื่น ๆ เหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่ได้รับมาจากครอบครัวทั้งสิ้น ภูมิหลัง ประเพณี ค่านิยม ของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกันก็ย่อมจะเป็นส่วนที่ทำให้การแสดงออกต่อกันนั้นแตกต่างกันออกไปด้วย

ในกลุ่มนั้นจะต้องมีโครงสร้างของอำนาจ ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินงานไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และภายในกลุ่มยังจะมีกลุ่มเพื่อนฝูงหรือกลุ่มย่อย ซึ่งสมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการนี้จะป็นอันตรายต่อโครงสร้างของอำนาจของกลุ่มใหญ่ได้ แต่ก็มีส่วนดีในการสนับสนุนกลุ่มส่วนรวมได้เช่นกัน

ความแตกต่างกันของสมาชิกทางด้านส่วนตัวจะมีผลกระทบกระเทือนต่อโครงสร้างและความสัมพันธ์ของสมาชิกมาก โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ในทุกกลุ่มมักจะมีสมาชิกบางคนซึ่งไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม ผู้ที่ถูกปฏิบัติจากกลุ่มนี้อาจจะเป็นผู้

ที่ได้รับความสะดวกในการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น หรืออาจเป็นผู้ที่เลือกเพื่อน
คู่คน ขี้อาย อวดดี ไม่ยินดียินร้าย เนื้อหา หรือบางที่เขาไม่สามารถจะเป็นส่วนหนึ่ง
ของกลุ่มได้ เพราะความแตกต่างกันในทางส่วนตัวหรือวัฒนธรรม

ฐานะและบทบาทของสมาชิกจะได้รับการพิจารณาจากกลุ่มตามความ
สามารถ ความรู้ และคุณลักษณะความเป็นผู้นำของสมาชิกนั้น ๆ แต่ฐานะและบท
บาทอาจเปลี่ยนไปได้ ถ้าหากไม่สามารถปฏิบัติตามความคาดหวังของกลุ่มได้ ดังนั้น
เราจึงต้องระลึกถึงความแตกต่างของสมาชิกในกลุ่มและพฤติกรรมที่สมาชิกนั้น ๆ จะ
แสดงออก และได้รับการปฏิบัติต่อจากสมาชิกผู้อยู่อยู่ทุกขณะที่เราทำงานกับกลุ่ม

ในกลุ่มจะต้องมีทั้งผู้นำและผู้ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 พวกนี้ก็
เป็นเรื่องที่เราจำเป็นต้องพิจารณา ผู้นำนั้นมีทั้งผู้นำทางการ คือเป็นตำแหน่งถาวร
และไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง เช่น ประธานและเลขานุการ และผู้นำอย่างไม่เป็นทาง
การ คือ สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มซึ่งช่วยให้กลุ่มดำเนินไปด้วยดี ในสถานการณ์
อันใดอันหนึ่ง ผู้นำประเภทนี้จะมีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปตามจังหวะและ
โอกาส สมาชิกทุกคนมีลักษณะเป็นผู้นำ และมีโอกาสจะเป็นผู้นำของกลุ่มได้ ถ้า
ลักษณะความเป็นผู้นำของเขาสามารถช่วยแก้ปัญหาของกลุ่มได้เมื่อสถานการณ์มาถึง
ผู้นำทั้ง 2 ประเภทของกลุ่มนี้มีความสำคัญทัดเทียมกัน แต่การที่ผู้นำอย่างไม่เป็นทาง
การจะเป็นผู้นำของกลุ่มขึ้นมาได้นั้น ก็ย่อมขึ้นอยู่กับผู้นำที่เป็นทางการ และความ
สัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก ว่ามีลักษณะอย่างไร ผู้นำที่มีความเข้าใจและเป็น
ประชาธิปไตยจะสนับสนุนสมาชิกทุกคนให้ได้เป็นผู้นำของกลุ่ม แต่ผู้นำแบบเผด็จ
การจะครองอำนาจความเป็นผู้นำเสียคนเดียว ไม่ยอมให้คนอื่นได้มีโอกาสใช้ความคิด
และความเป็นผู้นำของตนเองเลย

การรวมกลุ่ม

เหตุที่บุคคลตั้งกลุ่มขึ้น หรือเข้าร่วมกลุ่มก็เนื่องจากความสับสนของ
สังคมสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหา มาก บุคคลแต่ละคนไม่อาจที่จะแก้ไขได้ด้วยตน

เอง ปัญหาเหล่านี้จะแก้ไขได้ก็โดยบุคคลหลาย ๆ คน ซึ่งมีความสามารถในการทำงาน ในหมู่พวกคนและทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้วยเหตุนี้อาจจะกล่าวได้ว่า ความคิดเก่า ๆ ที่ว่า เมื่อบุคคลใดเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว สามารถยืนหยัดอยู่ด้วยตนเองหรือมีอิสระอย่างเต็มที่นั้น จึงเป็นความคิดที่ไม่ตรงกับหลักความเป็นจริง

วิธีการรวมกลุ่มคนเป็นเรื่องไม่ใช่ของง่าย ผู้ที่จะทำให้ได้ก็ต้องมีความ เข้าใจเรื่องจิตวิทยาและธรรมชาติของมนุษย์ บุคลิกภาพและความสามารถในการพูด ต่อชุมชน บ่อมเป็นเครื่องช่วยอย่างสำคัญ อย่างเช่น ผู้นำกลุ่มกรรมกร มักได้รับการ อบรมเทคนิคการรวมกลุ่มคนและฝูงชนมาอย่างดี และมักมีบุคลิกเป็นที่น่าสนใจด้วย นักพัฒนาจึงต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในเทคนิคต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อจะได้เป็นเครื่องมือ ในการที่นักพัฒนาจะเข้าไปรวมกลุ่มในชุมชน วิธีการรวมกลุ่มนั้น จึงเป็นสิ่งที่ต้อง ศึกษาและฝึกปฏิบัติกันมาก และมักจะไม่มิกฎเกณฑ์อะไรตายตัวที่แน่ชัดลงไป แต่เรา อาจจะพิจารณาถึงองค์ประกอบบางอย่างที่ช่วยให้คนเรารวมกลุ่มกัน

1. การสำรวจหาความต้องการและปัญหาของชาวบ้านอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากการสำรวจนักพัฒนาที่พอจะทราบถึงความต้องการของ ชาวบ้านที่จะรวมกลุ่มและเป็นกลุ่มชนิดใด เพื่อนำไปแพร่ความคิดกับชาวบ้านต่อไป

2. แพร่แพร่ความคิด นักพัฒนาจำเป็นจะต้องเป็นนักประชาสัมพันธ์ที่ดี โดยออกพูดคุยกับชาวบ้านทั่วไปอย่างไม่เป็นทางการ รู้จักจังหวะที่จะพูดให้ชาวบ้าน เกิดความคิด หยั่งความเห็นและสร้างความสนใจ การพูดคุย นักพัฒนาควรรหา สถานการณ์ที่มีชาวบ้านอยู่ร่วมกันหลาย ๆ คน เพื่อให้เกิดปฏิกิริยาในพวกชาวบ้านนั้น ซึ่งอาจจะนำเรื่องที่ถูกไปขบคิดและคุยกันเองในระหว่างชาวบ้านด้วยกัน ในการแพร่ ความคิด เราควรจะใช้ผู้นำท้องถิ่น เพราะผู้นำท้องถิ่นทุกชนิดในหมู่บ้านจะเป็นสื่อ อย่างดีในการนำไปสู่การรวมกลุ่ม ผู้นำทุกชนิดย่อมมีผู้ตามอยู่แล้ว หากเราสามารถ สร้างความเข้าใจให้แก่ผู้นำได้แล้ว ผู้นำจะเป็นตัวแทนเราอย่างดีในการไปรวมกลุ่ม ชาวบ้านให้เราอีกต่อหนึ่ง

3. ประชุมชาวบ้านที่สนใจจะรวมกลุ่ม การประชุมนี้จะเป็นการสร้าง ความสนใจให้กับประชาชนทั้งหมด นักพัฒนาจะต้องร่วมวางแผนกับคณะกรรมการ หมู่บ้านให้รัดกุม ในการที่จะพูดเรื่องอะไร เช่นไร และเมื่อไร และให้ใครบ้างเป็นผู้ พูด การประชุมใหญ่นี้ได้ผลในแง่สร้างความสนใจทั่วไป และชาวบ้านจะนำกลับไป คิด

สาเหตุที่ทำให้บุคคลเข้ามารวมกลุ่มกัน หรือสมาคมกับผู้อื่นอาจจะสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มจะเป็นสื่อช่วยให้บุคคลแต่ละคนบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของตน ข้อนี้นับว่าใช้เป็นที่ดึงดูดใจสมาชิกได้อย่างดี ในสมาคมแห่งหนึ่งอุปสรรคอันวาย ความสะดวกต่าง ๆ ที่มีอยู่จะใช้ได้ก็เฉพาะสมาชิกของสมาคมเท่านั้น โดยทั่ว ๆ ไป กลุ่มที่รวมกันอย่างมีระเบียบจะใช้วิธีดังกล่าวดึงดูดใจสมาชิก แต่กลุ่มแบบกันเองมัก จะมีจุดมุ่งหมายของตนซึ่งดึงดูดให้คนเข้าร่วมเป็นสมาชิก ตัวอย่างเช่น บุคคลซึ่ง ต้องการแสดงตนว่าเป็น "บุคคลชั้นสูง" ก็จะพยายามเข้าร่วมในสมาคมซึ่งสมาชิกล้วน แต่เป็นบุคคลประเภทนั้น เป็นต้น

อันที่จริงกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเรานั้น มิใช่มีแต่จุดมุ่งหมายเป็น เครื่องล่อใจสมาชิกแต่อย่างเดียว เราอาจแยกออกจากสาเหตุดึงดูดใจข้ออื่น ๆ ได้ ประการแรกก็คือ การดึงดูดใจให้บุคคลเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มนั้น สาเหตุสำคัญก็ เพื่ออาศัยใช้สมาชิกเหล่านั้นดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จในโครงการบางอย่าง สำหรับจุดมุ่งหมายบางประเภทของกลุ่ม กลุ่มอาจยุติการล่อใจให้คนเข้าร่วมเป็น สมาชิกเสียในทันทีที่บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย ดังนั้น ด้วยเหตุสองประการที่กล่าวมาแล้ว กลุ่มจะยึดสมาชิกให้คงอยู่ได้โดยไม่มีรากฐานยึดมั่นคงนั้ก ถ้ามูลเหตุที่ดึงดูดให้ สมาชิกเข้าร่วมกลุ่มเป็นเพราะสมาชิกนั้น ๆ มีจุดมุ่งหมายส่วนตัวของตน

2. กิจกรรมที่กลุ่มดำเนินอยู่มีลักษณะเป็นที่น่าสนใจจูงใจให้คนเข้า ร่วมกลุ่ม กลุ่มหลายกลุ่มก่อรูปขึ้นมาโดยดำเนินกิจกรรมอันมีลักษณะที่สมาชิกสนใจ

อยากเข้าร่วมด้วย อาจถือได้ว่า การจูงใจให้คนเข้าร่วมในกิจกรรมนี้เป็นสาเหตุสำคัญ
ข้อหนึ่งที่ทำให้คนเข้ากลุ่ม บุคคลอาจรวมกันขึ้นเป็นกลุ่มเพื่อเล่นกีฬา เช่น เล่น
ฟุตบอล เล่นเทนนิส จัดงานรื่นเริงและลีลาศ อภิปรายโต้เถียงกันในเรื่องหนังสือต่าง
ๆ หรือในเรื่องปัญหาทางการเมือง เป็นต้น อย่างไรก็ตามถ้าปรากฏว่าเพียงเหตุดัง
กล่าวเป็นมูลเหตุจูงใจประการเดียวแล้ว ก็ยากที่บุคคลจะรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น ที่จริงจะ
มีมูลเหตุจูงใจประการอื่น ๆ อีกด้วย แต่โดยที่ถือหลักทางทฤษฎีเห็นว่าควรยกเหตุนี้
ขึ้นมาเป็นพิเศษต่างหากจากเหตุข้ออื่น ๆ

โดยทั่วไป กลุ่มเพียงกลุ่มเดียวไม่อาจครอบคลุมชีวิตของสมาชิกใน
กลุ่มได้ทุกแง่ทุกมุม อาจจะมีกลุ่ม เช่น ครอบครัวซึ่งมีขอบเขตเกี่ยวข้องกับชีวิตอย่าง
กว้างขวาง สำหรับกลุ่มซึ่งมีวัตถุประสงค์แต่เพียงแคบ ๆ ก็จำเป็นต้องอาศัยใช้กิจกรรมที่
กลุ่มดำเนินอยู่เป็นเครื่องจูงใจ และยึดสมาชิกไว้เป็นประการแรก ตามปกติปรากฏว่า
วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของกลุ่มประเภทดังกล่าว จะมีรูปคล้ายคลึงกับกิจกรรมอันเป็น
มูลเหตุจูงใจให้คนเข้าร่วมกลุ่มนั่นเอง ถ้าหากว่าเป็นดังนี้แล้ว กลุ่มอาจมีความสำคัญ
ต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในกลุ่มนั้นแต่เพียงเล็กน้อย

อย่างน้อยที่สุด กลุ่มแทบทุกกลุ่มก็จูงใจคนให้เข้าร่วมกลุ่มอยู่แล้ว
เนื่องจากคนเราล้วนแต่มีความต้องการ อยากจะได้รับการสนองให้เป็นไปตามความ
ต้องการนั้นได้ ก็โดยการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวกับบุคคลอื่นวิธีเดียวกันนั้น

ความต้องการดังกล่าวได้แก่ ความเป็นมิตร ความเห็นชอบและความ
สนับสนุนจากบุคคลอื่น ต้องการได้รับความยินยอมนับถือยกย่องจากบุคคลซึ่งตน
สมาคมด้วยเหล่านี้ เป็นต้น อันที่จริงนั้น ยังไม่มีผู้ใดทราบแน่แท้ว่า ความต้องการส่วน
ตัวทั้งหมดซึ่งจัดเข้าอยู่ในประเภทนี้มีอะไรบ้าง เหตุใดจึงยังมีความต้องการดังกล่าว
นั้น และเหตุใดความต้องการดังกล่าวจึงมีอิทธิพลดังที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตาม เป็นที่
ประจักษ์ชัดว่า ความต้องการเหล่านี้เป็นเครื่องกระตุ้นที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคน
เรา ทำให้คนเราประพฤติไปต่าง ๆ นานา ตามความต้องการของแต่ละคน และใน

เมื่อความต้องการเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็โดยคบหาสมาคมกับผู้อื่นเป็นการส่วนตัว ดังนั้น จึงนับว่าการเข้าร่วมในกลุ่ม ซึ่งจะสามารถสนองความต้องการเหล่านี้ได้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นแก่มนุษย์เราส่วนมาก อันที่จริงสภาพของการอยู่โดดเดี่ยวไม่รู้จักผู้อื่น ๗ และไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวใกล้ชิดกับผู้อื่น เป็นสภาพที่ร้ายกาจต่อจิตใจของมนุษย์อย่างที่สุด

ในทัศนะอีกแง่หนึ่งเราอาจกำหนดสาเหตุสำคัญ 2 ประการที่มุ่งใจให้คนเข้าร่วมกลุ่มกันได้ การที่รวมกลุ่มหรือยึดมั่นอยู่ในกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด โดยเฉพาะสาเหตุสำคัญประการแรกได้แก่กลุ่มนั่นเอง ซึ่งเป็นที่หมายของความต้องการ เหตุผลที่เห็นได้ชัดอีกข้อหนึ่งในการเข้าร่วมกลุ่มก็คือ ความพอใจที่มีต่อบุคคลในกลุ่มนั้นในบางกลุ่มอาจมีเหตุข้อนี้มุ่งใจแต่เพียงข้อเดียว เช่น การที่เพื่อนบ้านต่างมาพบปะเยี่ยมเยียนกัน ก็เนื่องจากรู้สึกสนุกสนานคุยกันถูกคอ หรือมีความสนใจในเรื่องที่นำมาได้เถียง เป็นต้น อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีบุคคลในกลุ่มเป็นมูลเหตุมุ่งใจ แต่เหตุที่เข้าร่วมประกอบกับความสนใจของคนที่มีต่อกิจกรรม หรือโครงการของกลุ่มนั้นอยู่ด้วย แล้วอีกทางหนึ่งด้วย บุคคลผู้หนึ่งอาจเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มชวามา เนื่องจากเขามีอาชีพทางนี้ และถูกคอกับคนที่เขาไปพบปะในกลุ่มนั้นด้วย มีทางเป็นไปได้เหมือนกับที่เขาอาจจะสมัครเข้าเป็นสมาชิกเพียงเพื่อจะไปร่วมกับเพื่อน ๆ ที่ถูกชะตาอย่างเดียว โดยเขาเองก็เป็นชวามาที่ทำมาได้ผลดี และมีความรู้และรู้จักที่มาแห่งความรู้เรื่องการทำนาอยู่แล้ว โดยมีความรู้ลึกซึ้ง ๆ หรือบางทีอาจรู้สึกไม่ชอบหน้าบรรดาสมาชิกรุ่นนั้นเสียด้วยซ้ำ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มอาจเป็นที่หมายของความต้องการของบุคคลได้ โดยมีบุคคลเก่าในกลุ่มนั้น หรือกิจกรรมในกลุ่มนั้นเป็นมูลเหตุมุ่งใจหรือจะโดยสาเหตุทั้งสองอย่างประกอบกันก็เป็นได้ แต่ว่าอาจมีสาเหตุอื่นเป็นพิเศษ เช่น บุคคลอาจเข้าร่วมกลุ่มเนื่องจากเห็นว่ากลุ่มนั้นมีจุดหมายอันมีคุณค่า ซึ่งเขาถือว่าเป็นเหตุมุ่งใจเพียงข้อเดียว ดังนั้น เมื่อใดที่เขาเกิดความรู้สึกว่า กลุ่มนั้นจะไม่มีวันบรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ อาจเนื่องจากความไม่มีสมรรถภาพของกลุ่ม ผู้นำกลุ่มไม่ดี กลุ่มแตก

แยกขาดกำลังทรัพย์อุดมหรือจะโดยเหตุผลประการอื่น ๆ ก็ตาม เมื่อนั้นกลุ่มก็จะมีอิทธิพลสูงใจเขาน้อยลงทุกที

เหตุผลที่สำคัญประการที่สองที่จูงใจให้คนเข้าร่วมกลุ่มได้แก่ การที่กลุ่มนั้นจะช่วยสนองความต้องการภายนอกกลุ่มได้โดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่ม มีอยู่หลายกรณีที่เกี่ยวข้องที่กลุ่มจูงใจให้คนเข้าร่วมเป็นสมาชิก เนื่องจากกลุ่มจะช่วยให้คนบรรเทาความต้องการที่มีอยู่ภายนอกกลุ่มนั้น การเข้าเป็นสมาชิกเป็นทางที่จะช่วยให้คนได้รับสิ่งอันพึงปรารถนาของตน ตัวอย่าง เช่น การที่ผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน ก็โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ ชื่อเสียงที่คนจะได้รับในหมู่ของสตรีในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการค้นคว้าของ Willerman และ Swanson (1970) ในทำนองเดียวกัน Rose (1973) ได้ศึกษาพบว่า ประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่สมาชิกได้รับจากการเข้าเป็นสมาชิกในสหภาพสังคมใหญ่ ๆ นั้น ได้แก่การที่ได้รับค่าจ้างแรงงานมากขึ้น และฐานะของงานมีหลักประกันมั่นคง ทั้งสองกรณีดังกล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าสมาชิกเห็นคุณค่าของกลุ่ม เนื่องจากกลุ่มช่วยให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายซึ่งอยู่ภายนอกกลุ่มนั้น

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวว่า กลุ่มอาจเป็นสิ่งคุ้มครองสมาชิกให้พ้นจากสภาพทุกข์ทรมานของสิ่งแวดล้อม บุคคลทุกคนต้องมีหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยของตน ดังนั้น การเข้าร่วมกลุ่มจึงเป็นวิธีสนองความต้องการความปลอดภัย คือช่วยให้สมาชิกรู้สึกปลอดภัยนั่นเอง Grinker และ Spiegel (1969) ได้บรรยายถึงความสามัคคีในหมู่ลูกเรือ ในเครื่องบินทิ้งระเบิดที่เกิดความสามัคคีปรองดองกันมากขึ้น โดยที่ต่างมีความรู้สึกว่าคุณต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อความปลอดภัยของทุกคน

ตามหลักการของ Allport (1975) กล่าวว่า กลุ่มที่เป็นจุดมุ่งหมายของความต้องการกับกลุ่มที่เป็นเครื่องมือสนองความต้องการไม่มีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจนนัก เขาชี้แจงว่าพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งแต่เดิมใช้เป็นเครื่องช่วยให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายนั้นอาจจะกลายเป็นจุดมุ่งหมายไปเอง และยังคงอยู่ต่อไป แม้ว่าจุดมุ่งหมาย

ดั้งเดิมจะสิ้นสุดไปแล้วก็ตาม ปรากฏว่าเหตุการณ์ทำนองนี้อาจจะเกิดขึ้นได้ในส่วนที่เกี่ยวกับสมาชิกแห่งกลุ่ม กล่าวคือ บุคคลผู้อื่นอาจเข้าร่วมกลุ่มโดยหวังจะใช้กลุ่มนั้นช่วยให้ตนบรรลุถึงวัตถุประสงค์ภายนอก แต่กระนั้นก็ยังอยู่ในกลุ่มต่อไปอีก แม้ว่าจะได้ดำเนินการจนบรรลุวัตถุประสงค์ดั้งเดิมนั้นแล้วก็ตาม การเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มซึ่งแต่แรกเป็นเพียงสื่อไปสู่จุดหมายก็เลยกลายเป็นจุดมุ่งหมายไปในตัวเองในที่สุด

โดยที่มูลเหตุของใจให้คนเข้าร่วมกลุ่มมีอยู่ณานับประการ ดังนั้นลักษณะธรรมชาติของแต่ละกลุ่ม จึงย่อมจะแตกต่างกันไปด้วย ตัวอย่างเช่น สมาชิกของกลุ่มที่เป็นเพื่อนกันแต่แรกจะมีความสนใจต่อกันเพิ่มขึ้น ช่วยเหลือกันมากขึ้น และมีความสัมพันธ์สนิทสนมกันยิ่งขึ้น เป็นต้น แต่สำหรับกลุ่มที่สมาชิกเข้ามาร่วมด้วยโดยต้องการมีฐานะเด่นในสังคมนั้น อาจจะทำให้เกิดความแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่าขึ้นภายในกลุ่ม มีการวิวาทชิงดีชิงเด่นกันแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อหาชื่อเสียงให้แก่ตนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

Back (1976) สนับสนุนความเห็นข้อนี้จากผลที่ได้รับจากการค้นคว้าโดยจัดสร้างกลุ่มทดลองขึ้น โดยถือหลักพื้นฐานความสามัคคีแตกต่างกัน 3 ประเภท วิธีสร้างความสามัคคีที่แตกต่างกันเป็นเหตุให้การติดต่อและการมีอิทธิพลในระหว่างสมาชิกแตกต่างกันไปด้วย ถ้าความสามัคคีในกลุ่มมีพื้นฐานมาจากความสนใจต่อกันเป็นส่วนตัวแล้ว สมาชิกก็จะดำเนินการสนทนาได้เถียงกันเป็นเวลานานอย่างสนุกสนาน โดยคาดว่าตนจะสามารถจูงใจผู้อื่นได้โดยง่าย ถ้าความสามัคคีในกลุ่มนั้นมีพื้นฐานมาจากความต้องการที่มีชื่อเสียงโดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกแล้ว สมาชิกจะปฏิบัติตนอย่างระวังตัว มุ่งแต่เฉพาะการกระทำของตนเองเท่านั้น และโดยทั่วไปจะพยายามระวังไม่เอาสถานภาพทางสังคมของตนเข้าเสี่ยง ผลสุดท้ายโดยที่มีความสามัคคีกันน้อยมาก สมาชิกก็จะปฏิบัติกันอย่างเสรี โดยแทบจะไม่คำนึงถึงบุคคลอื่นเลย

ในระหว่างกลุ่มที่สมาชิกเต็มใจเข้าร่วมกลุ่มเอง กับกลุ่มที่สมาชิกถูกกำหนดให้เข้าร่วมด้วยนั้น ย่อมจะมีลักษณะแตกต่างกัน เราจะรู้สึกได้ทีเดียวว่าชั้น

เรียนวันอาทิตย์ของเด็ก ๆ ที่เต็มใจกระตือรือร้นจะมาเรียนเองนั้น มีลักษณะแตกต่างกับชั้นที่นักเรียนถูกพ่อแม่นำมาส่งโดยคนไม่เต็มใจเป็นอันมาก ถึงแม้จะมีการค้นคว้าเพื่อสนับสนุนข้อคิดดังกล่าวเพียงเล็กน้อยก็ตาม แต่ Back ได้ค้นพบว่า กลุ่มที่รวมกันขึ้นเป็นแบบทางการมักจะมีควมสามัคคีน้อยกว่า กลุ่มที่รวมกันในหมู่เพื่อนบ้าน ด้วยเหตุนี้ จึงอาจถือเป็นข้อพิสูจน์ได้โดยว่าสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่นชนบทนั้น เข้ามาร่วมกลุ่มด้วยความสมัครใจของตนเอง แต่สมาชิกที่อยู่ในกลุ่มประเภททางการมักจะเข้าร่วมกลุ่มด้วยแรงชักชวนมากกว่า

การพัฒนากลุ่ม

เราได้พิจารณาและยอมรับแล้วว่า กลุ่มนั้นมีความสำคัญต่อการทำงานของนักพัฒนามากในหมู่บ้านจะมีกลุ่มต่าง ๆ อยู่ก่อนบ้างแล้ว แต่นักพัฒนาที่ควรจะหาทางสร้างกลุ่มขึ้นอีก ในกรณีที่ไม่มีหรือมีน้อยเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง เมื่อมีกลุ่มแล้ว ปัญหาต่อไปของนักพัฒนา ก็คือ การให้การศึกษาแก่กลุ่มเหล่านั้น เพื่อให้กลุ่มได้พัฒนา มีความสามารถในการทำงานมากยิ่งขึ้น

กลุ่มจะมีการเจริญเติบโตหรือพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกของกลุ่มได้มีปฏิริยาโต้ตอบต่อกันอย่างกว้างขวาง (Intensive Social interaction) ทุกคนมีการรับรู้และให้ความสำคัญตามบทบาทและฐานะต่อสมาชิกทุกคนที่ได้มาอยู่ร่วมกันในสถาน-การณ์อันใดอันหนึ่ง กลุ่มจะไม่เจริญเติบโต ถ้าหากสมาชิกบางคนไม่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าเขาไม่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกคนอื่น ๆ หรือมีปัญหาเฉพาะตัว กลุ่มจะพัฒนาก็ต่อเมื่อสมาชิกผู้มีปัญหาเหล่านี้ได้รับการพิจารณาหาทางแก้ไขจากกลุ่ม ทุกคนในกลุ่มควรจะมีความรู้สึกสบายใจที่ได้ระบายความรู้สึกและความต้องการของเขาต่อกลุ่ม และถึงแม้ว่ากลุ่มจะไม่มีผลงานเป็นชิ้นเป็นอัน แต่ถ้าทุกคนได้ระบายความรู้สึกและความต้องการของเขาต่อกลุ่ม ถือว่ากลุ่มกำลังพัฒนาแล้ว กลุ่มที่เจริญเติบโต สมาชิกจะมีความอดทนและความอดกลั้นต่อความผิดพลาดของสมาชิก พร้อมทั้งให้อภัย โดยถือว่าการทำผิดนั้นเป็นของธรรมดาในขบวนการเรียนรู้ กลุ่มที่เข้มแข็งจะต้องสามารถ

เผชิญต่อวิกฤติการณ์อย่างไม่ย่อแทนที่จะตระหนกตกใจกลัวอย่างถนถน ยิ่งกลุ่ม
สามารถที่จะเผชิญกับวิกฤติการณ์ได้มากเพียงไร ก็จะทำให้สมาชิกกลุ่มมีความ
สัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ทำให้กลุ่มมีกำลังเหนียวแน่นมากขึ้น

เมื่อเราเห็นแล้วว่า กลุ่มเจริญเติบโตเมื่อสมาชิกมีปฏิริยาโต้ตอบกัน
มาก เราจึงควรวิธีการให้กลุ่มนี้มีการกระทำในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกได้มี
โอกาสได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน การสร้างสถานการณ์บางอย่างขึ้นเพื่อให้
สมาชิกเกิดความคิด และอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันก็จะเป็นทางหนึ่งของนัก
พัฒนาที่จะทำให้กลุ่มนั้นมีการเคลื่อนไหว บางคนไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์เห็นว่าการถก
เถียงกันระหว่างสมาชิกที่มีความเห็นไม่ลงรอยกันเป็นเรื่องเหลวไหล และพยายามตัด
บทเสีย ทำให้บรรยากาศของการเรียนรู้ที่ระงับลงทันที ในทางตรงกันข้าม ถ้าหาก
เกิดสถานการณ์ขึ้นและสมาชิกเกิดความคิด ก็จะเป็นโอกาสที่ดีที่จะมีการริเริ่มมาจาก
กลุ่ม ผู้ที่สามารถนำกลุ่มเพื่อแก้สถานการณ์นั้นได้ก็จะเป็นผู้นำของกลุ่มไป ข้อสำคัญ
เวลามีปัญหาเกิดขึ้นนั้น เราอย่าไปแก้ให้กลุ่ม แต่มอบให้กลุ่มพบกับความลำบากต่อ
ปัญหาเหล่านั้น เมื่อเรียนรู้การแก้ปัญหาโดยตนเองประสบการณ์ในการแก้ปัญหาโดย
ตนเองนี้ จะทำให้กลุ่มมีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของเขา และพร้อมที่จะเผชิญ
กับปัญหาขั้นต่อไปโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งคนอื่น ดังนั้น ในการทำงานพัฒนาชุมชน นัก
พัฒนาจะต้องให้คณะกรรมการหมู่บ้านหรือกลุ่มอื่น ๆ แล้วแต่กรณี มีโอกาสได้
ทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาของหมู่บ้านให้มากที่สุด การที่กรรมการหมู่บ้านมานั่ง
ปรึกษาหารือกันเพื่อทำงานจริง ๆ เป็นสถานการณ์การเรียนรู้ที่สำคัญมาก เราจะต้อง
ใช้โอกาสอันนี้ให้กลุ่มได้พัฒนาตัวเอง นักพัฒนาจึงจำเป็นต้องเข้าใจและมีความรู้ใน
เรื่องการให้การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการในสถานการณ์ดังกล่าว ตัวอย่างเช่น นัก
พัฒนาเข้าไปในหมู่บ้าน การเข้าเยี่ยมชูดคุยกับชาวบ้านก็เป็นโอกาสที่จะให้การศึกษา
การเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการหมู่บ้านของนักพัฒนาในฐานะที่ปรึกษา ก็เป็น
โอกาสที่เราจะได้นำหน้าทีวิทยากรให้ชาวบ้านรู้จักคิดช่วยเหลือตนเองได้เช่นกัน

นอกจากการให้การศึกษาแก่กลุ่มอย่างเป็นทางการและการปฏิบัติอย่างจริงจังแล้ว การฝึกอบรมก็เป็นวิธีการที่ได้ผลยิ่งในการพัฒนาทีม การฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ ฯลฯ แล้วแต่เป็นวิธีการที่จะช่วยส่งเสริมความเป็นผู้นำแก่หมู่บ้าน และสร้างเสริมสมรรถภาพให้คณะกรรมการต่าง ๆ เหล่านี้ทำงานกันเป็นทีม เป็นที่น่าสังเกตว่า การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทีมนี้ เป็นการฝึกอบรมที่ไม่เหมือนกับการฝึกอบรมประเภทอื่น ๆ จะไม่มีการบรรยายและไม่มีการวางตารางอบรมไว้ล่วงหน้าแต่ประการใด แต่มุ่งในเรื่องการทำงานเป็นทีม และเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ใช้ความคิดริเริ่มและเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมอย่างเต็มที่ ผู้เข้าอบรมจะเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรหรือปัญหาที่จะมาพูดถึงกันเอง โดยมากการอภิปราย ปรัชญาหรือกัน แบบช่วยกันคิด จะเป็นลักษณะของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทีม การฝึกอบรมแบบบังคับให้ชาวบ้านมานั่งฟังบรรยายวิชาต่าง ๆ โดยไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น จะไม่มีผลในด้านส่งเสริมความสามารถในการทำงานเป็นทีมเลย และการฝึกอบรมเช่นนี้จะไม่มีใช้ในงานพัฒนาชุมชนเป็นอันขาด การฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนทัศนคติเหล่านี้ มักจะมีการทัศนศึกษารวมอยู่ด้วย การทัศนศึกษานี้ก็เป็นวิธีการที่จะช่วยพัฒนาทีมได้อย่างดี ทั้งนี้ เพื่อทีมจะได้มีประสบการณ์ร่วมกันในการได้ดูสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เพื่อนำความคิดมาปรับปรุงหมู่บ้านของตน การเดินทางเป็นทีมก็จะมีผลสะท้อนให้สมาชิกทีมได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และมีความเข้าใจกันมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศของทีม ซึ่งบางทีก็จะเป็นเครื่องช่วยในการแก้อุปสรรคข้อขัดขวางต่อการพัฒนาของทีมได้

วิธีการทำงานกับทีม

ถ้าหากมองดูโดยผิวเผิน ทีมเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ น่าจะเป็นการง่ายที่เราจะทำงานกับทีม แต่ที่เราจะต้องไม่ถือว่า ทีมนั้นประกอบด้วยคนซึ่งมีความแตกต่างกันต่าง ๆ นานา ทีมจึงมีลักษณะคล้ายกับคนซึ่งมีชีวิตและบุคลิกพิเศษของทีม ซึ่งประกอบขึ้นด้วยสมาชิกของทีมนั่นเอง ทีมหลาย ๆ ทีมก็คล้าย ๆ กัน คน

หลาย ๆ คน คือ ไม่เหมือนกัน เพราะแต่ละกลุ่มมีประสบการณ์มาไม่เหมือนกัน การทำงานกับกลุ่มให้ได้ผล จึงเป็นเรื่องไม่่ง่ายอย่างที่เรบบางคนอาจจะเข้าใจผิด แต่ก็มีหลักกว้าง ๆ บางประการซึ่งจะเป็นประโยชน์ ถ้าเราจะยึดเป็นบรรทัดฐานในการทำงานกับกลุ่ม และเราจะได้พิจารณากันต่อไป ได้แก่

1. สร้างความสัมพันธ์ฉันมิตร ในฐานะที่นักพัฒนาเป็นบุคคลภายนอกของกลุ่มที่เราจะไปทำงานด้วย คือ เรามีได้เป็นสมาชิกโดยตรง แต่เป็นผู้ช่วยเหลือกลุ่มอย่างทีปรึกษา จำเป็นอย่างยิ่งทีจะต้องได้รับความเชื่อมั่น ความศรัทธาและการยอมรับจากกลุ่มเป็นประการแรก กลุ่มจะไม่มีปฏิภิกิริยาได้ตอบต่อเรา หากเรายังไม่ยอมรับเขา แต่ก่อนทีเราจะเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เราจำเป็นอย่างยิ่งทีจะต้องยอมรับกลุ่มด้วยตัวของเราเองเสียก่อน นักพัฒนาจะต้องยอมรับกลุ่มว่ามีค่าและความหมายไม่ว่ากลุ่มนั้นจะอยู่ในระดับใด นักพัฒนาจะต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อความเป็นมนุษย์ของสมาชิกว่า สามารถจะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตัวเองไปในทางทีดีได้ และการทีเราจะเป็นที่ยอมรับของคนอื่นนั้น เราก็จะต้องแสดงให้เขาเห็นว่า เรามาในฐานะเพื่อนร่วมงาน ถึงแม้ว่าเขาจะได้อะไรผิดพลาดไปก็จะเป็นภัยต่อเขา แต่ถ้าเราไปอย่างเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ไปสั่งให้เขาทำงานตามอำเภอใจของเรา ด้วยความจำใจ เพราะเขากลับในตำแหน่งหน้าที่ของเรา แต่ในจิตใจทีแท้จริงของเขานั้นมิได้เกิดศรัทธาในตัวเราเลย ทั้งนี้ เพราะเราไม่ได้สร้างความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนร่วมงาน แต่กลายเป็นผู้บังคับบัญชาเขาไป ผู้ทีจะสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาวบ้านได้ จะต้องเป็นผู้ทีมีลักษณะเป็นนักประชาธิปไตย ไม่มีนิสัยเหยียดหยามคน แต่เห็นคุณค่าและความสำคัญของความเป็นคนทีทัดเทียมกันหมด ความสัมพันธ์ทีว่านี้อาจจะต้องใช้เวลาบ้าง และบางทีเราอาจจะได้รับการทดสอบจากกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการด้วย เพื่อหวังถึงนิสัยใจคอของเรา เช่น จักเลี้ยง ขอร้องให้ช่วยเหลือ เป็นต้น นักพัฒนาพึงระลึกอยู่เสมอว่า ขั้นตอนแรกของการสร้างความสัมพันธ์ต่อกลุ่มนี้ จะมองข้ามไปเสียมิได้ จะต้องพยายามทำขึ้นมาให้ได้ ถึงแม้จะเสียเวลาไปเท่าใดก็ตาม หากเราทำไม่สำเร็จในขั้นนี้

ก็ไม่มีประโยชน์ที่เราจะไปทำงานกับกลุ่มในขั้นต่อไป ถึงแม้ว่าเราจะพยายามสักเท่าใดก็ตาม

2. **ให้กลุ่มใช้ความคิดริเริ่ม** นักพัฒนาจะต้องพยายามทุกวิถีทางให้สมาชิกทุกคนของกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกิจกรรมของกลุ่มโดยตลอด นักพัฒนามิใช่เป็นผู้ทำงานให้กลุ่ม แต่จะเป็นผู้กระตุ้นและช่วยเหลือให้สมาชิกกลุ่มรู้จักใช้ความคิดของตนเอง ความคิดริเริ่มของกลุ่มจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อบรรยากาศของกลุ่มนั้นสนับสนุน กลุ่มจะเกิดความคิดอย่างกว้างขวาง ถ้าหากสมาชิกของกลุ่มนั้นมีอิสระอย่างเต็มที่ ในการที่จะแสดงความรู้สึกรักและตัดสินใจโดยตัวของเขาเอง ไม่มีใครคอยบังคับหรือตัดสินใจให้เขา ความคิดริเริ่มจะไม่เกิดขึ้น ถ้าเราไปคอยเป็นผู้บริการ และทำงานให้แก่กลุ่มทุกอย่างไป กลุ่มอาจจะรู้สึกสบายที่มีคนทำงานให้ แต่ถ้าจะคอยพึ่งคนอื่นให้คอยมาช่วยอีก และไม่มีวันเป็นตัวของเขาเอง และไม่เจริญเติบโต แต่ถ้าเรารู้จักช่วยให้กลุ่มรู้จักคิดช่วยเหลือตนเอง กลุ่มจะมีปฏิกิริยาต่อกันอย่างตึกตัก และเกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่จะคิดและทำงานโดยตนเอง มีความภาคภูมิใจในผลงาน เพราะเป็นสิ่งที่เขาทำขึ้นมาเอง และไม่จำเป็นต้องพึ่งนักพัฒนาให้คอยมาช่วยคิดทำให้

3. **มอบความรับผิดชอบให้แก่กลุ่ม** เราทำงานกับกลุ่มมิใช่ทำงานให้กลุ่ม เพื่อให้กลุ่มได้พัฒนาและช่วยเหลือตนเอง ทุกคนในกลุ่มควรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในงานของกลุ่ม และมอบให้เป็นงานของกลุ่มเอง กลุ่มจะทำงานสำเร็จหรือล้มเหลวจะไม่เป็นปัญหาของนักพัฒนา ถ้าหากกลุ่มรับผิดชอบในงานนั้นจริง ๆ ความสำเร็จก็จะเป็นเกียรติยศของกลุ่ม และความล้มเหลวก็จะเป็นปัญหาของกลุ่มไป และทำให้กลุ่มนั้นได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดนั้นเป็นบทเรียนไป ผู้ที่จะมอบความรับผิดชอบแก่ชาวบ้านนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ไม่หวงอำนาจ และความเป็นผู้นำของตน แต่กลับยินดีจะแบ่งปันอำนาจหน้าที่นั้นให้ผู้อื่นได้ใช้ความเป็นมนุษย์ของเขาได้เป็นประโยชน์ต่อสังคมบ้าง

4. ทำงานกับทุกกลุ่มในชุมชน ในหมู่บ้านจะมีกลุ่มย่อยอยู่มาก กลุ่มบางกลุ่มอาจจะมีผลประโยชน์ไม่ตรงกัน เพราะกลุ่มตั้งขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์ต่างกัน บางกลุ่มอาจจะมีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน อาจจะไม่เป็นตัวแทนที่แท้จริงของหมู่บ้าน อาจจะมีกลุ่มที่ต้องการมีอำนาจ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน จึงกลายเป็นกลุ่มต่อต้านไป กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เป็นโครงสร้างของอำนาจของชุมชนนั้น นักพัฒนาจึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงจุดของอำนาจเหล่านี้ คือพอที่จะรู้ว่าใครเป็นผู้ที่ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของหมู่บ้านอย่างแท้จริง ซึ่งบางทีผู้ที่กุมอำนาจนี้อาจจะเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการก็ได้ นักพัฒนาจะต้องวางตัวเป็นกลางในเรื่องของกลุ่มต่าง ๆ จะไปเข้าข้างฝ่ายใดมิได้ ถ้าหากนักพัฒนาเกิดความลำเอียง เช่นนั้นก็จะเป็นการจำกัดสมรรถภาพของเขาในฐานะผู้ทำงานกับชุมชน เป็นต้นว่า นักพัฒนาจะไปทำงานกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเดียวไม่ได้ จะต้องนึกถึงผู้นำกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งไม่มีอำนาจอย่างเป็นทางการ แต่อาจมีอำนาจแฝงอยู่ จึงต้องระลึกอยู่เสมอว่า ทุกกลุ่มในชุมชนนั้นมีพลังและความริเริ่มมีความเป็นผู้นำ และมีวัตถุประสงค์ทั้งนั้น และเป็นสิ่งที่จำเป็นที่เราจะต้องทำงานกับทุกกลุ่มและหาทางให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ นั้นด้วย

5. ต้องให้ประชาชนเห็นชอบด้วยในการเปลี่ยนแปลงว่าไม่เป็นภัยต่อเขา ในบางกรณีนักพัฒนามีความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้กลุ่มยอมรับแนวความคิดใหม่ ๆ จะขอให้กลุ่มคิดริเริ่มเองไม่ทันการ เราจะให้ความคิดต่อกลุ่มโดยให้เขาเปลี่ยนแปลงทันทีนั้นเป็นไปได้ เพราะคนเราไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง แต่มักจะทำอะไรตามที่เขาเคยชิน การเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการปรับปรุงตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งก็เป็นเรื่องลำบาก แต่ถ้ากลุ่มเกิดความเข้าใจและเห็นผลประโยชน์ของความคิดใหม่ ๆ เขาก็อาจจะเปลี่ยนได้ ถ้ามันไม่เกินความสามารถของเขานัก ความปลอดภัยของผู้เปลี่ยนแปลงนั้นก็สำคัญ กลุ่มจะไม่ยอมเปลี่ยน ถ้าหากว่าสิ่งที่ตามมาของการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นอันตรายต่อความเป็นอยู่ของกลุ่ม เป็นต้นว่า กลุ่มจะไม่ยอมรับโครงการปลูกข้าวโพด ถ้าหากเขาไม่แน่ใจว่า ปลูกไปแล้วจะได้ผลหรือไม่

ทั้งนี้ เพราะถ้าล้มเหลวจะเกิดความหายนะในด้านการครองชีพต่อญาติพี่น้องของเขา
ด้วยในการเสนอแนะนวัตกรรมหรือแนวความคิดใหม่ ๆ หน้าที่ของนักพัฒนาก็คือจะ
ต้องอธิบายให้ข้อเท็จจริงแล้วเสนอทางเลือกให้กลุ่มพร้อมทั้งชี้แจงถึงผลที่จะเกิดขึ้นใน
การเลือกทางใดทางหนึ่ง เสร็จแล้วปล่อยให้กลุ่มตัดสินใจเลือกเองในข้อที่เขาเห็นว่า
เหมาะสมและปลอดภัยต่อเขาที่สุด

ความสำคัญและประโยชน์ของกลุ่มในงานพัฒนาชุมชน

เราทราบดีแล้ว การเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้น เป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้
ในธรรมชาติของมนุษย์ ไม่มีใครที่เกิดมาแล้วไม่มีกลุ่มอยู่ อย่างน้อยที่สุดก็มีบ้านและ
พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เราอาศัยและทำงานอยู่กับกลุ่มตลอดเวลา ดังนั้น การเป็นสมาชิก
กลุ่มจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อสุขภาพจิต การพัฒนาของบุคลิกของคน การเป็น
สมาชิกกลุ่มย่อมส่งเสริมและยืนยันในความเป็นคนของเรา ทั้งนี้เพราะโอกาสที่เราจะ
ได้รับความพึงพอใจทางด้านความต้องการของมนุษย์ ความสำเร็จ ความมั่นคงในชีวิต
และความเป็นที่ยอมรับของเพื่อนฝูงนั้นมาจากชีวิตกลุ่มทั้งสิ้น กลุ่มจึงเป็นหนทางที่จะ
นำไปสู่การทำงานทั้งหลาย และยังเป็นหนทางที่บุคคลจะได้ระบายความต้องการทาง
จิตใจที่แท้จริงด้วย หากคนคนใดไม่มีส่วนร่วมในการทำงานของกลุ่ม บุคลิกของเขาก็
จะไม่ได้รับการพัฒนาเติบโต และเขาก็จะมีสมรรถภาพอย่างจำกัดในการเป็นสมาชิก
ของสังคม เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าชีวิตกลุ่มนั้นมีอิทธิพลต่อคนมากมาย เราในฐานะ
ผู้ทำงานกับคนจะต้องให้ความสนใจกับกลุ่ม เพราะกลุ่มจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญใน
การโน้มน้าวจิตใจคน

การประยุกต์ใช้แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มสังคมกับโครงการพัฒนาชุมชน

ต่อไปจะได้พิจารณาถึงการประยุกต์ใช้แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มสังคม
ในงานพัฒนาชุมชนในประการแรก งานพัฒนาชุมชนมุ่งที่จะให้มีการเปลี่ยนทัศนคติ
ของชาวบ้าน และเราทราบแล้วว่า คนเรานั้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่ม จึงจำเป็นจะ
ต้องติดต่อกับชาวบ้านผ่านทางกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ ทั้งนี้เพื่อจะได้มีอิทธิพลต่อ
พฤติกรรมของเขา และอีกอย่างหนึ่งมันเป็นการเสียเวลามากที่เราจะทำงานกับชุมชน

เป็นรายบุคคลไป กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มชาวนา กลุ่มสตรี คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการวัด คณะกรรมการศึกษา เป็นกลุ่มคนในชุมชนที่มีพลังและความสามารถอยู่แล้ว ผู้นำในกลุ่มเหล่านี้จะเป็นผู้นำของชุมชนไปด้วย วัตถุประสงค์ของกลุ่มเหล่านี้ก็ย่อมจะเป็นความริเริ่มอย่างหนึ่งของคนในหมู่บ้าน การทำงานกับกลุ่มที่มีอยู่แล้วในชุมชน จึงเป็นการทำงานกับผู้นำท้องถิ่นและเริ่มงานจากจุดความต้องการและความสนใจของชาวบ้าน ยิ่งถ้าหากเราสามารถสร้างจุดเชื่อมโยงของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนให้ทุกกลุ่มมีความสัมพันธ์และประสานงานกันอย่างใกล้ชิดแล้ว การพัฒนาจะได้ผลรวดเร็วมาก เพราะเท่ากับว่าเราทำงานกับส่วนรวมทั้งหมดของชุมชน แต่โดยมากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน บางครั้งก็มีวัตถุประสงค์ขัดกัน เพราะมีความสนใจแตกต่างกัน นักพัฒนาจะต้องเป็นกลางในเรื่องกลุ่มที่ขัดกันนี้ จะทำงานเพียงกลุ่มที่มีคนน้อยฝ่ายเดียวไม่ได้ อย่างเป็นต้นว่า ถ้าหากมีกลุ่มที่ต่อต้านนโยบายของคณะกรรมการหมู่บ้าน นักพัฒนาจะละเลยไม่ยอมทำงานกับกลุ่มที่ต่อต้านนั้นไม่ได้ จะต้องถือว่ากลุ่มนั้นมีพลังและความคิดคล้าย ๆ กับพรรคฝ่ายค้านของรัฐบาล เป็นต้น นอกจากนั้น กลุ่มยังมีความสำคัญต่องานพัฒนาชุมชนในแง่ที่ว่า กลุ่มนั้นเหมาะสมที่จะเป็นหนทางที่จะมีการอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับความคิดใหม่ ๆ สรุปความเห็นและตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ได้ง่าย และประการสุดท้าย การรวมทำงานเป็นกลุ่มนั้น มีประโยชน์และพลังมาก มีอำนาจบางอย่างซึ่งเราไม่สามารถที่จะควบคุมได้อย่างเอกเทศ แต่ถ้ารวมกลุ่มกันทำแล้วเราอาจจะทำได้ เป็นต้นว่า ชาวนาคนเดียวไม่สามารถจะต่อรองราคาข้าว ซึ่งพ่อค้าคนกลางกดไว้ได้ แต่ถ้าหากรวมตัวกันหลาย ๆ คนก็อาจจะทำได้ โดยการก่อตั้งสหกรณ์ผู้ผลิต และจัดการเรื่องตลาดเอง เนื่องจากประเทศเราขาดกลุ่มอำนาจ (Pressure group) เหล่านี้เพราะว่าเราไม่ค่อยนิยมทำงานกันเป็นกลุ่ม นักพัฒนาจึงควรหาทางสร้างให้กลุ่มเกิดขึ้นในกรณีที่ไม่มียุ่ เพื่อกลุ่มเหล่านี้จะได้มีอำนาจในการควบคุมในเรื่องบางอย่างที่เขา มีสิทธิที่จะทำได้

บทที่ 3

คำถามท้ายบท

1. ทำไม “กลุ่มคน” ตามปีอาอรรถเมต์ หรือ “ฝูงชน” ในสถานที่นั้น จึงไม่เป็น “กลุ่มสังคม”
2. โดยทั่วไปมักจะแบ่งกลุ่มสังคมออกเป็นกี่ประเภท
3. เหตุใดบุคคลจึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม
4. องค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้คนรวมกลุ่มกันมีอะไรบ้าง
5. ทำไมนักพัฒนาจึงต้องพัฒนากลุ่ม
6. เหตุใดนักพัฒนาจึงต้องทำงานกับกลุ่ม
7. ในการทำงานกับกลุ่มนักพัฒนาจะต้องยึดหลักการใด
8. กลุ่มมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อโครงการพัฒนาชุมชนอย่างไร